MEHMET YAZAR'IN TOBB (TÜRKİYE ODALAR ve BORSALAR BİRLİĞİ) BAŞKANLIĞI DÖNEMİ

Mehmet Yazar's Presidential Term at UCCE (The Union of Chambers and Commodity Exchanges)

Hüseyin ÇAVUŞOĞLU*

ÖZ

Araştırmanın Temelleri: Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminde, siyasi iktidar-Odalar Birliği arasında yaşanan gelişmeler ve Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı dönemiyle önceki dönemler arasındaki farklarla ilgili değerlendirmelerdir.

Araştırmanın Amacı: Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminde (27 Mayıs 1979-4 Nisan 1985) siyasi iktidar-Odalar Birliği ilişkisini ve Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminin önceki dönemlerden farklarını ortaya koymaktır.

Veri Kaynakları: Gazete, kitap, dergi taraması ve bazı milletvekilleriyle yapılan sözlü tarih çalışmalarıdır.

Ana Tartışma: Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminde, Odalar Birliği ile siyasi iktidar arasındaki ilişki ve Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminin önceki dönemlerden farklarıdır.

Sonuçlar: Mehmet Yazar'dan önce Odalar Birliği'nde hakim unsur tüccar kesimken; Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığıyla sanayici kesim Odalar Birliği'ne hakim olmuştur. Mehmet Yazar, sanayici kesimi temsilen Odalar Birliği Başkanlığı'na gelmiştir. Mehmet Yazar'ın TOBB Başkanlığı döneminde, Odalar Birliği'nin tarafsız bir kuruluş haline geldiği, bir baskı grubu olarak büyük bir aşama kaydettiği ve önemli bir ekonomik güce ulaştığı görülmektedir. 12 Eylül sonrası kurulan askeri hükümet döneminde, Odalar birliği bir ana muhalefet partisi gibi işlev görmüş ve alınan ekonomik tedbirlerde, atılan bütün adımlarda Odalar Birliği'nin damgası olmuştur. 6 Kasım 1983 seçimleriyle iktidara gelen ANAP iktidarı döneminde, Odalar Birliği ile ANAP iktidarı arasında bir soğukluk yaşandığı, ilişkilerin gerginleştiği görülmektedir. Turgut Özal tarafından, Odalar Birliği'nin gücünün azaltılması için İhracatçı Sermaye Şirketleri kurulmuştur.

Anahtar kelimeler: Mehmet Yazar, Odalar Birliği, Turgut Özal, ANAP.

ABSTRACT

Foundations of the Research: The following issues are evaluations as regards developments having emerged between the political power and UCCE during the presidential term of Mehmet Yazar at UCCE and differences between the presidential term of Mehmet Yazar at UCCE and the previous terms.

Objective of the Research: The objective of the research is to put forward the relation between the political power and UCCE during the presidential term of Mehmet Yazar at UCCE (May 27, 1979- April 4, 1985) and the differences between the presidential term of Mehmet Yazar at UCCE and the previous terms.

Data Resources: The resources are newspaper, book and journal scanning and oral history works carried out with some parliamentarians.

Main Discussion: The main discussions are the relation between the political power and UCCE during the presidential term of Mehmet Yazar at UCCE and the differences between the presidential term of Mehmet Yazar at UCCE and the previous terms.

Results: While the merchants' section had been the dominant factor in the UCCE before Mehmet Yazar, the industrial section became dominant in UCCE with the presidency of Mehmet Yazar. Mehmet Yazar took the chair of UCCE as a representative of the industrialists' section. During Mehmet Yazar's presidency at UCCE, it is seen that UCCE became an impartial institution,

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 23
Haziran 2010
ss.129-139

* Dr., 2009 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında doktorasını tamamlamıştır.

improved so much as a pressure group and reached a significant economic power. During the period of military government having been established pursuant to September 12, UCCE functioned as an opposition party and made a mark on the economic precautions and all the steps taken. It is seen that there was a distance between UCCE and the Motherland Party during the ruling period of The Motherland Party having come into power with the elections of November 6, 1983 and the relations became tense. Foreign trade companies were established by Turgut Özal so as to reduce the power of UCCE.

Keywords: Mehmet Yazar, UCCE (the Union of Chambers and Commodity Exchanges), Turgut Özal, the Motherland Party.

1. GİRİŞ

Odalar Birliği, odalar ve borsalar arasındaki birlik ve dayanışmayı gerçekleştirmek, bu dayanışmayı mesleğin genel çıkarlarına göre gelişmesini sağlamak, oda ve borsa görevlilerinin mesleki çalışmalarını kolaylaştırmak, mesleki disiplin ve ahlakı korumak maksadıyla kurulan kamu kurumu niteliğinde tüzel kişiliğe sahip bir meslek kuruluşudur. (TOBB, 1991: 36) Odalar Birliği, Türkiye'de özel sektörün resmi temsilcisi ve en üst kuruluşudur. Odalar Birliği, bu niteliğinden dolayı, hem ekonomik hem de siyasal açıdan büyük önem taşımaktadır. Odalar Birliği, özel sektörü en geniş ölçüde temsil etmektedir. Özel sektörün farklı alanlardaki kollarının tek bir çatıda birleşmesinin, birliğin çıkarlarını savunması açısından yararlı olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çalışmanın en önemli amacı, Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminde, siyasi iktidar-Odalar Birliği ilişkisini ortaya koymaktır. Çalışmanın diğer bir amacı da Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminin önceki dönemlerden farklarını gösterebilmektir. Bu çalışmanın seçilmesinin sebebi, Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı dönemini konu alan bir araştırmanın olmamasıdır. Çalışmada, Mehmet Yazar'ın TOBB Başkanlığı öncesi Odalar Birliği-siyasi iktidar ilişkisine, Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminde, siyasi iktidar-Odalar Birliği arasında yaşanan gelişmelere yer verilmiştir.

2. MEHMET YAZAR'IN TOBB BAŞKANLIĞI ÖNCESİ ODALAR BİRLİĞİ-SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİSİ

TOBB'un kuruluş kanunu olan 5590 sayılı kanun, 8 Mart 1950'de yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 6 Şubat 1952'de seçimler tamamlandı ve bugünkü adıyla Türkiye Ticaret, Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) kurulmuştur. (TOBB, 1992: 12) 5590 sayılı kanunda odalar "*Özel kişiliği haiz ve mesleki teşekkül mahiyetinde, kamu kurumları*" olarak belirtilmektedir. 1943 yılında yürürlüğe girmiş olan 4355 sayılı kanunla Ticaret Bakanlığı'na odayı dağıtmak ve seçilmiş olan organları feshetmek yetkisi de verilmişti. Bu durum, 5590 sayılı kanunla ortadan kaldırılmış oldu. (Öncü, 1984: 1567-69).

TOBB'un ilk Başkanı Üzeyir Avunduk (7 Şubat 1952-3 Eylül 1959) tur.[1] DP döneminde iktidarla Odalar Birliği arasında tartışmalar, anlaşmazlıklar yaşanmadı. Çünkü, demokrasinin tam olarak yeşermediği bir ortamda, tartışma olamazdı. DP döneminde, Üzeyir Avunduk'un Odalar Birliği Başkanlığı (7 Şubat 1952-3 Eylül

[1] Avunduk'tan sonra Mehmet Yazar'ın başkanlığına kadar sırasıyla Hayri Terzioğlu (3 Eylül 1959- 23 Mayıs 1960), Ahmet Dallı (23 Mayıs 1960-11 Haziran 1960), Hilmi Gürgen (11 Haziran 1960-5 Ağustos 1960), Vehbi Koç (5 Ağustos 1960-12 Eylül 1960), Bülent Yazıcı (12 Eylül 1960-16 Mayıs 1961), Behçet Osmanoğlu (16 Mayıs 1961-31 Mayıs 1963), Nuri Ciritoğlu (31 Mayıs 1963-30 Mayıs 1965), Sırrı Enver Batur (30 Mayıs 1965-25 Mayıs 1969), Necmettin Erbakan (25 Mayıs 1969-8 Ağustos 1969), Sırrı Enver Batur (8 Ağustos 1969-5 Ocak 1970), Medeni Berk (5 Ocak 1970-30 Mayıs 1971), Raif Önger (30 Mayıs 1971-30 Mayıs 1972), Sezai Dıblan (30 Mayıs 1972-27 Mayıs 1979) başkanlık yaptılar. http://www.tobb.org.tr/yonetim/eskibaskanlar.php (Erişim tarihi 21.07.2008)

1959) görülmektedir. Üzeyir Avunduk, DP'ye yakın bir isimdi. Avunduk, TOBB Başkanlığı öncesinde, DP'nin Ankara İl Başkanı'ydı. Üzeyir Avunduk, Odalar Birliği Başkanlığı döneminde, İş Bankası Genel Müdürü olarak da görevini sürdürmüştür. Bunun dışında Üzeyir Avunduk, 1957 seçimlerinde DP'nin İstanbul teşkilatının seçimle ilgili hazırlık ve propaganda işleri için geçici olarak da görevlendirilmişti. (**Milliyet**, 6 Eylül 1957)

Odalar Birliği, DP iktidarı döneminde, siyasi iktidarın aldığı ekonomik kararlarda çekinceli gördüğü noktaların değiştirilmesi için, hükümete tavsiyelerde bulunmuştur. Kanun tasarılarıyla ilgili Odalar Birliği'nden istenen görüşler, TOBB tarafından rapor olarak hükümete sunulmuştur. DP döneminde, Odalar Birliği'nin hazırladığı raporların önemli bir bölümünün, Ticaret Bakanlığı'nca dikkate alınarak, kararnamelerin bazı maddelerinin değiştirildiğini söyleyebiliriz. Odalar Birliği'nin DP döneminde, iktidara sunduğu önemli raporlar arasında kredili ithalat; bedelsiz mal ithalatı ve dış ticaret rejimiyle ilgili raporlar gelmektedir. Kredili ithalat konusunda Ekonomi Bakanlığı, Odalar Birliği'nin raporlarını dikkate almıştır. Kredili ithalat konusunda son karar, Odalar Birliği'nin raporları incelendikten sonra verilmiştir. Odalar Birliği, bedelsiz mal ithali hakkındaki kararnamenin iyi işlemesini sağlayıcı raporu, Ticaret Bakanlığı'na vermişti. Raporda, özellikle Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği, bedelsiz ithalat iznine itiraz edip, bazı değişikliklerin yapılmasını istemekteydi. (**Milliyet**, 8 Temmuz 1955; **Milliyet**, 26 Nisan 1955)

1954, 1955 ve 1956 yılında dış ticaret rejimiyle ilgili hükümete, raporlar sunulmuştur. 1954 yılında hazırlanan dış ticaret rejimi, Odalar Birliği tarafından hükümete verilen rapor, esas alınarak hazırlanmıştı. 1955 yılında, dış ticaret rejiminde değişiklik içeren kararnamenin, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nca hazırlanmasından önce, Odalar Birliği'nin bu konudaki raporu beklenmişti. 1956 yılında, Odalar Birliği Genel Kurulu'nda, dış ticaret rejimiyle ilgili alınan kararlar, hükümete bildirilmişti. (**Milliyet**, 5 Temmuz 1954; **Milliyet**, 22 Mart 1955; **Milliyet**, 5 Haziran 1956)

27 Mayıs döneminde, ihtilal yönetimi tarafından Odalar Birliği yönetimi ve bazı odaların yönetimleri görevden alındı. Siyasi ortamda yaşanan sıkıntılar, Odalar Birliği'ne de yansıdı. Odalar Birliği'nde bu dönemde, başkanlık süresinin çok kısa olduğu görülmektedir. Vehbi Koç'un da bu dönemde Odalar Birliği Başkanı (5 Ağustos 1960-12 Eylül 1960) olduğunu görmekteyiz. Bazı başkanlar, ihtilal yönetimi bazıları da seçimle gelmişlerdir. (Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008)

27 Mayıs sonrası DP'nin yerine, 11 Şubat 1961'de Adalet Partisi (AP) kuruldu. (Teziç, 1976: 300) 4 Haziran 1964'te AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın ölümü üzerine, 27 Kasım 1964'te yapılan AP II. Büyük Kongresi'nde genel başkanlığa Süleyman Demirel seçildi. (Turgut, 1992: 213-29) Süleyman Demirel'in tek başına iktidar geldiği 1965 yılından, Mehmet Yazar'ın TOBB Başkanlığı'na (27 Mayıs 1979) kadar geçen zaman diliminde, yalnız Erbakan'ın Odalar Birliği Başkanlığı hariç olmak üzere, TOBB Yönetim Kurulu, Adalet Partisi iktidarı tarafından belirlenmişti. Bu durum, TOBB'da Demirel'in hakimiyetinin bir göstergesidir. (İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008) DP iktidarı, Odalar Birliği'ne hakim olmuştu. Fakat, DP lideri Adnan Menderes'in Odalar Birliği'ndeki eli, AP lideri Süleyman Demirel kadar etkili değildi. Menderes, direk tabandan çalışan, toplumdan tasvip alan, genel bir sempatisi olan bir liderdi. Bundan dolayı, Menderes'in Odalar Birliği'yle fazla meşgul olmaya ihtiyacı yoktu. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008)

Bu noktada Necmettin Erbakan'ın TOBB ile ilişkisine değinelim. Necmettin Erbakan, Şubat 1966'da Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanlığı'na gelmişti. AP'nin önemli isimlerinden Mehmet Turgut'un teklifini, Demirel'in kabul etmesiyle Erbakan, Ekim 1966'da Odalar Birliği Genel Sekreterliği'ne getirildi. Daha sonra Erbakan, Odalar Birliği Yönetim Kurulu üyeliğinde de görev aldı. (Yalçın, 1994: 31; Akın, 2000: 16; Teziç, 1976: 337) Bir şirkete kredi tahsisi konusunda, Demirel ile Erbakan arasında anlaşmazlık yaşandı. Bu anlaşmazlık, ikilinin arasının açılmasına neden oldu. Erbakan'ın, en az 50 milyon liradan oluşan bir sermaye ile Odalar Birliği'nin patronajında bir Maden Bankası'nın kurulması önerisinin, AP iktidarınca kabul edilmemesi, bardağı taşıran son damla olmuştu. Bu yaşananlardan dolayı Erbakan, 197 bin lira tazminat verilerek görevinden alınmıştı. (Yıldız; 1969: 11; Poyraz, 1998: 31; Akın, 2000: 16-21) Odalar Birliği 23. Genel Kurul Toplantısı'nda, birliğin geçen seneye ilişkin faaliyetleri, bütçesi ve Türkiye'nin iktisadi durumunu ortaya koyan bir raporun müzakeresi yapılacaktı. Bu konudaki Bakanlar Kurulu Kararnamesi de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından onaylanmıştı. Bu duruma göre, Sırrı Enver Batur başkanlığında görevde bulunan, 9 üyeden oluşan yönetim kurulu bir süre daha görevde kalacaktı. (**Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1969) Fakat, hükümetin ertelemesine rağmen, 24 Mayıs 1969 günü Odalar Birliği Genel Kurulu'nda seçim yapıldı. Genel kurulda, yeterlik önergesi verilince, Başkanlık Divanı topluca istifa etmişti. Bundan sonra da Ticaret Bakanı, Başkanlık Divanı, Sırrı Enver Batur ve onu destekleyen delegeler salonu terkettiler. Erbakan, geçici bir divan kurdurup, yönetim kurulunu feshetmiş ve çıkardığı liste ile seçimleri kazanmıştı. (Yıldız; 1969: 11) Erbakan, Odalar Birliği Başkanlığı'na seçildikten sonra, Odalar Birliği'nin elinde olan bazı kota kullanma yetkileri, AP hükümeti tarafından Odalar Birliği'nin elinden alınmıştır. 24 Mayıs'ta Odalar Birliği Başkanlığı'na seçilen Erbakan, 8 Ağustos günü Ankara Valiliği'nin emriyle Odalar Birliği'nden çıkartıldı. Emniyet güçleri, Odalar Birliği'nin başkanlık odasını, kapının kilidini kırarak açtı. Erbakan ise bu gelişmeden sonra Demirel ile siyaset sahnesinde mücadele edeceğini belirtti. (**Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1969) Demirel'in "*Siz vilayete, vilayet de Emniyet Müdürlüğü'ne yazılı emir versin, emniyet de Erbakan'ı Odalar Birliği'nden atsın*" emriyle Erbakan, Ankara Emniyet Müdürü İbrahim Ural'ın gözetiminde Odalar Birliği'nden çıkartılmıştı. (Ural, 1987: 155-59; Turgut, 1992: 407-09) Erbakan, Odalar Birliği Başkanlığı'ndan uzaklaştırıldıktan sonra, 12 Ekim 1969 seçimlerine AP'den milletvekili adayı olmak için başvurmuştur. AP yönetimi Erbakan'ın adaylığını kabul etmemiştir. Aşırı sağ görüşe sahip olan Erbakan'a, AP içinde siyaset yapmasına izin verilmemiştir. (**Demokrat İzmir**, 19 Ağustos 1969) Bunun üzerine, seçimlere bağımsız aday olarak giren Erbakan, Konya bağımsız milletvekili olarak Meclis'e girmeyi başarmıştır. Daha sonra Erbakan, 26 Ocak 1970'te Milli Nizam Partisi'ni (MNP) kurmuştur. Milli Nizam Partisi'nin kurulmasını teşvik eden ve genel başkanlık için Erbakan'ın ismini öneren kişi, Nakşibendi şeyhi Mehmet Zahit Kotku'ydu. (Çakır, 2004: 545; Demirhan, 1994: 14-15; Dilligil, 1994: 14-15)

1972 yılında yapılan Odalar Birliği Başkanlığı'na Sezai Dıblan geldi. Sezai Dıblan'ın TOBB Başkanlığı, 30 Mayıs 1972'den 27 Mayıs 1979'a kadar sürmüştür. Odalar Birliği Başkanı Sezai Dıblan, Süleyman Demirel'e çok yakın, Demirel'in emrinde bir insandı. Sezai Dıblan'ın Odalar Birliği Başkanlığı'nda, Odalar Birliği "**AP'nin yan bir siyasi organı**" şekline dönüşmüştü. Bu dönemde, Odalar Birliği çok pasif kalmıştı. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008)

3. MEHMET YAZAR'IN TOBB BAŞKANLIĞI

Mehmet Yazar'dan önce Odalar Birliği'nde tüccar kesim hakimdi. Türkiye'de sanayileşme bu döneme kadar büyük boyutlarda olmadığı için sanayiciler, Odalar

Birliği'nde azınlıktaydı. Yazar, sanayici kesimi temsilen Odalar Birliği Başkanlığı'na geldi. Yazar, 27 Mayıs 1979'dan 4 Nisan 1985'e kadar TOBB Başkanlığı'nı sürdürmüştür.

Sakıp Sabancı'nın başkanlığında Sanayi Odaları Birliği kurulmuştu. 1975'ten itibaren Sanayi Odaları ön plandayken, Odalar Birliği geri planda, pasif kalmıştı. Odalar Birliği, sanayicilerin haklarını savunamıyordu. KOÇ, Eczacıbaşı gibi önemli markalar, sanayiciler Mehmet Yazar'ı Odalar Birliği Genel Başkanı yaparak, Odalar Birliği'ne hakim olmak istediler. Türkiye'nin şartları değişmişti. Bugüne kadar esnaf ve tüccarla bu iş gitmişti ama değişen dünya koşullarında bu şekilde artık devam edilemezdi. Demirel'in onaylamayacağı hiçbir kimse, Odalar Birliği'ne genel başkan olamazdı. Bu durumu bilen aralarında Sakıp Sabancı, Saadettin Bilgiç, AP Samsun milletvekili Hüseyin Özalp'in yer aldığı grup Demirel'e Yazar'ın adaylığı için baskı yaptılar. Demirel "*Mehmet Yazar'ı ikna ederseniz benim için sakınca yok*" diyerek Yazar'ın adaylığına onay verdi. Yazar da baskılara dayanamadı ve bu teklifi kabul etti. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008) Yazar, Odalar Birliği Başkanlığı'ndan önce Ankara Sanayi Odası başkanıydı. 1960 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Makine bölümünü bitirdi. Makine Kimya Endüstrisi Ankara Uçak fabrikası İmalat Müdürlüğü yaptı. (Yiğit, 1979: 7)

Odalar Birliği 34. Genel Kurulu 26 Mayıs 1979 günü başladı. Genel Kurula hükümet adına CHP'den hiç kimse katılmazken; AP'den 20'den fazla milletvekili katıldı. 27 Mayıs'ta Odalar Birliği Başkanlığı'na Mehmet Yazar seçildi. Mehmet Yazar'ın ilk yönetim kurulunda şu isimler yer almıştı: İstanbul Ticaret Odası'ndan Aydın Doğan, İstanbul Sanayi Odası'ndan İzzet Özilhan, Ankara Ticaret Odası'ndan Cahit Aydoğan, Ege Bölgesi Sanayi Odası'ndan Melih Özakat, Samsun Ticaret ve Sanayi Odası'ndan İlker Sencer, Adana Ticaret Odası'ndan Abdullah Öngen, Mersin Ticaret Borsası'ndan Mehmet Emin Yıldız, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası'ndan Tevfik Solaksubaşı. (**Milliyet**, 28 Mayıs 1979) İlker Sencer, AP milletvekili Hüseyin Özalp'in yakını olarak, Aydın Doğan, İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu'nun, Abdullah Öngen ve Tevfik Solaksubaşı ise Demirel ekibinin tavsiyesiyle listeye girdiler. Yazar ve arkadaşları, yönetim kurulu listesini bölgesel dengeleri göz önüne alarak oluşturdular.Yazar'ın ilk yönetim kurulu listesine müdahale edilmiş, 1984 yılındaki TOBB Genel Kurulu'ndaki kulisler sonucunda, ANAP'a yakın 2 kişi listeye girmişti. Fakat Yazar, diğer yönetim listelerini kendisi, hiçbir baskı gelmeden oluşturdu. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008)

Odalar Birliği'nde AP kadroları çoğunluktaydı. Bir meslek kuruluşu olan Odalar Birliği'nin Yazar'a göre, siyasetle ilişkisi olmamalı, bir siyasi partinin organı gibi davranmamalı ve tarafsız olmalıydı. Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı'nı destekleyen sanayici kesim de bu düşüncedeydi. Bu düşünceye sahip olan Yazar'ın ilk hedefi, Odalar Birliği'ni AP'nin bir yan kuruluşu olmaktan çıkarmaktı. Demirel'den "*Beni sıkıntıya koymada ne yaparsan yap*" yanıtını alan Yazar, ilk olarak 150 ile 200 arasında kişiyi görevden aldı. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008)

Mehmet Yazar'ın TOBB Başkanlığı dönemini 2'ye ayırarak incelemek gerekir. Birinci bölüm, 12 Eylül sonrası kurulan Askeri Hükümet dönemi, ikinci bölüm ise ANAP iktidarı dönemidir. TOBB tabanı siyasetin ve ekonominin içinden geldiği için, 12 Eylül sonrası kurulan Askeri Hükümet döneminde, Odalar Birliği, ana muhalefet partisi gibi işlev gördü. Alınan bütün ekonomik tedbirlerde, atılan bütün adımlarda TOBB'un damgası vardı. TOBB'un 12 Eylül'e yönelik eleştirilerinden askerler, ciddi ölçüde rahatsız oldular. Yazar'ın ifadesiyle "Bu durum kapatmaya kadar gidebilirdi." Bu dönemde bazı kesimler "*İşçi kesiminin*

sendikalarını kapattınız fakat işvereninkini hala açık tutuyorsunuz" şeklinde baskılarda da bulunmuşlardı. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008) Odalar Birliği'nin katkısıyla 2 Ocak 1981'de ekonomide önemli bir karar alındı. "Tahsisli İthal Malları Listesi" kaldırıldı. Böylece, 1958'den beri dışalımlarda uygulanan kota kısıtlaması kaldırıldı. (**Milliyet**, 3 Ocak 1981)

12 Eylül askeri yönetimi, Türkiye'nin siyasal yaşamını şekillendirirken, siyasetin felsefesini, önemli isimlerini, kurumları radikal bir biçimde değiştirip, yeniden yapılandırmayı hedeflemişti. (Sakallıoğlu, 1996: 1258-59) Bu bağlamda, 16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı "Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun" ile bütün partiler feshedildi. (Gemalmaz, 1996: 981) 1982 Anayasası, %91.37 evet oyuyla kabul edilmiş, Anayasa'nın geçici 4. maddesiyle siyasilere 5 ve 10 yıl süreyle yasaklar[2] getirildi. (Akşin vd., 2000: 42-52) 24 Nisan 1983'te 76 sayılı kararla siyasi faaliyetler serbest bırakıldı. 6 Kasım 1983 seçimlerine partilerin katılabilmesi için bir partinin 30 kurucu üyesinin MGK tarafından onaylanması[3], en az 34 il ve bu illere bağlı ilçelerin en az yarısında örgütlenmesi gerekliydi. (Damyan, 1997: 89) MGK, 6 Kasım 1983 seçimlerine MDP, HP ve ANAP'ın katılmasına izin verdi. 1983 seçimlerinde ANAP oyların %45.15'ini alarak 211 milletvekiliyle tek başına iktidara geldi. (Sakallıoğlu, 1996: 1249)

ANAP iktidarı döneminde TOBB-siyasi iktidar ilişkisine baktığımızda, AP iktidarı döneminde Süleyman Demirel Odalar Birliğine hakimken; ANAP iktidarı döneminde Turgut Özal'ın Odalar Birliği'ne hakim olmak istediğini görmekteyiz.[4] Turgut Özal'ın 6 Kasım 1983 seçimleriyle iktidara gelmesinden, Yazar'ın Odalar Birliği'nden istifasına kadar geçen zaman diliminde, Özal ile TOBB arasında soğukluk yaşandı. Mehmet Yazar ile Turgut Özal arasında sıkı bir dostluk ilişkisi vardı. Turgut Özal, askeri hükümette Başbakan Yardımcısı olarak yer almıştı. 14 Temmuz 1982 günü Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, Maliye Bakanı Kaya Erdem, İmar ve İskan Bakanı Şerif Tüten istifa etti. (**Milliyet**, 15 Temmuz 1982) 12 Eylül sonrası siyasetin yeniden şekillendiği dönemde Turgut Özal ile Mehmet Yazar, siyasette beraber olma konusunda görüş birliğine varmışlardı. Hiç kimseye haber vermeden istifa eden Turgut Özal, Side'ye gitmişti. Side'de Yazar ile Özal, basın ile temas kurmayıp, bir hafta sonra bir araya gelme konusunda anlaşmışlardı. Fakat, bu anlaşmadan bir gün sonra Özal'ın Milliyet gazetesinde "*Ben partimi kuracağım*" şeklinde beyanatı çıkmıştı. Bunun üzerine Özal'a mesafe alan Yazar, Özal'ın kuracağı partiye katılma teklifini kabul etmemişti. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008) Turgut Özal'ın tüm ısrarlarına rağmen, Mehmet Yazar, Özal ile birlikte olmamıştı. Özal, aralarında çok yakın bir ilişki olmasına karşın, Yazar'ın bu kararına üzülmüştü. Bundan dolayı Yazar'ın başkanlığı döneminde, ANAP iktidarıyla TOBB arasında soğukluk yaşandı.

ANAP iktidarının "İhracatçı Sermaye Şirketleri" uygulaması, TOBB ile ANAP arasındaki ilişkinin gerginleşmesine sebep olmuştur. Yazar'ın başkanlığı döneminde, Turgut Özal tarafından "İhracatçı Sermaye Şirketleri" kuruldu.

---

[2] 1982 Anayasası'nın geçici 4. maddesiyle 723 kişiye siyaset yasağı getirilmişti. (Erol, 1997: 88)

[3] 1983 seçimlerine giren MDP'den 74, ANAP'tan 81, Halkçı Parti'den (HP) 89 aday veto edildi. (Arcayürek, 1999: 190; Yaşar, 1990: 176)

[4] İki parti liderini karşılaştırdığımızda, Demirel'in Özal'a oranla daha ciddi olduğu görülmektedir. Demirel, Özal'a göre devlet işlerini daha ciddiye almıştır. Özal, olaylara bir iş adamı gözüyle bakarken, Demirel ise bir devlet adamı gözünden bakmaktaydı. (Cansen, 1989: 4) Demirel, davranış ve konuşmalarında devlet ciddiyetini ön planda tutmuştur. Özal ise devlet ciddiyetiyle bağdaşmayacak görüntüler vermiş, şortla birlikleri denetlediği görülmüştür. (Melih, 1989: 22) Turgut Özal tutum ve davranışlarıyla eski politikacı tipinin tam tersi bir görünüm sergilemiştir. (Demirtepe, 1991: 11) Özal, modern bir dindar, liberal bir Müslüman ve yenilikçi bir muhafazakardı. (Erdoğan, 2000: 246) Her iki siyasetçi de teknokrat kökenli ve kamuoyu için ümit veren liderlerdi. Son olarak, her iki siyasetçi hakkında şu noktayı belirtebiliriz ki din, her iki liderin hayatında önemli bir yere sahiptir. Süleyman Demirel Nurcu, Turgut Özal ise Nakşibendi çevrelerinde yetişmiş, küçük yaşlardan itibaren bu çevrelerde dini eğitim görmüşlerdir. (Çakır, 1994: 12)

İhracatçı Sermaye Şirketleri'nin kurulmasıyla ihracat, belli başlı büyük ihracatçı sermaye şirketlerin elinde toplanarak tekelleştirilmiştir. Başlangıçta sayıları 13 olan bu büyük şirketlere, ihracatı artırmak için özel teşvikler verildi. Bu konu, Odalar Birliği'nin ANAP ile ilk anlaşmazlığın temelini oluşturmaktadır. Çünkü, verilen bu teşvikler, TOBB'daki küçük-orta boylu kesimi rahatsız etmişti. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008) Küçük-orta boy işletmelerin ihracattaki payı oldukça yüksekti. 1981, 1982, 1983 yıllarındaki toplam ihracatın % 90'ını küçük ve orta boy işletmeler yapmıştı. (**Milliyet**, 22 Nisan 1984) Türkiye bir yandan piyasa ekonomisine geçerken, diğer yandan da devletin tayin ettiği bir genel sekreterin emrinde çalışan İhracatçı Sermaye Şirketleri kuruldu. İhracatçı Sermaye Şirketleri'ni Turgut Özal, Odalar Birliği'nin gücünün azaltılması için devreye soktu. (Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008)

1984 yılının ilk 2 ayı için İhracatı Teşvik Fonu'ndan, İhracatçı Sermaye Şirketleri'ne 51.7 milyar kredi verilmesinin öngörülmesi, bu şirketlere verilen teşviklerin ne kadar önemli miktarlarda olduğunu göstermektedir. (**Milliyet**, 22 Mart 1984) 1984 yılı İhracatı Teşvik Kararnamesi ile İhracat Teşvik Fonu kaynakları genişletildi ve daha kolay kredi temini sağlandı. Ayrıca, İhracatçı Sermaye Şirketleri'nin 1 yılda yapacakları ihracatın limiti 15 milyon dolardan 30 milyon dolara çıkartıldı ve bu şirketlerin kuruluş sermayeleri de 50 milyon liradan 500 milyon liraya yükseltildi. (**Milliyet**, 12 Ocak 1984) 19 Aralık 1984 günü ANAP lideri Turgut Özal'ın da katıldığı törende, başarılı görülen 26 İhracatçı Sermaye Şirketi'ne altın madalya verilmesiyle, bu şirketlere olan destek açıkça gösteriliyordu. (**Milliyet**, 20 Aralık 1984) İhracatçı Sermaye Şirketleri'ne büyük kaynaklar aktarılmaktaydı. İhracatçı Sermaye Şirketleri'ne uygulanan dolar kuru (1984'te 1 dolar= 400liraydı) tüm teşvik ve vergi iadeleriyle birlikte 600 lirayı bulmaktaydı. Bu, ihracatın yarısını gerçekleştiren İhracatçı Sermaye Şirketleri'ne, dolar başına 200 liradan yaklaşık 400 milyar lira kaynak transfer edilmesi anlamına gelmekteydi. Odalar Birliği, bu çarpıklığa dikkat çekerek, durumun düzeltilmesini istemekteydi. (Erel, 1984 (a): 6) Kamu kuruluşları, ürünlerinin pazarlanmasında aracı olan İhracatçı Sermaye Şirketleri arasında ENKA, Çukurova, İzdaş, Borusan, Ram, Cam Pazarlama, Temel Pazarlama yer almaktaydı. (**Milliyet**, 9 Temmuz 1984) Mehmet Yazar ve Yalım Erez'in de belirttiği gibi bu şirketler, hayali ihracatın doğma sebebi olmuşlardır. Örneğin, 1985 yılında Maliye ve Hazine'nin incelemesi sonucu, 41 firmanın hayali ihracata karıştığı belirlenmişti. (**Milliyet**, 17 Nisan 1985)

TOBB ile ANAP arasındaki diğer bir gerginlik, KDV konusunda yaşandı. TOBB'un 1 Ocak 1985'te yürürlüğe girecek KDV konusunda isteği, sanayiciyi göz önüne alarak, ihracatı teşvik etmenin esas alınması ve uygulanmasında biraz süre tanınmasıydı. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008) Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar, Başbakan Turgut Özal'dan 1 Ocak 1985'te yürürlüğe giren KDV'de aksayan 10 noktanın düzeltilmesini istemişti.[5]

[5] Yazar'ın düzeltilmesini istediği noktalar şunlardı: 1) Telafi edici vergi uygulaması birçok karışıklığa ve haksız rekabete yol açmıştır. Bu nedenle telafi edici vergilendirme sistemi için yıllık hasılat tavanı düşürülmeli. 2) Temel gıda maddelerinin tespitinde ve tatbikatında büyük güçlükler çıkmaktadır. Ayçiçeği ve zeytinyağı temel gıda maddesi diye sıfır vergi nispetine tabii tutulurken, bir kısım temel gıda maddesinin hammaddesinden KDV alınmaktadır. Temel gıda maddelerinin benzerlerine dikkat edilmelidir. 3) Uygulamada ihraç kaydıyla ihracatçıya ve dış ticaret şirketlerine yapılan teslimler KDV'ye tabi tutulmaktadır. Bu durum yeni bir finansman yükü getirmenin yanı sıra imalatçı ile ihracatçı arasında sorun yaratmaktadır. 4) İhracatta KDV iadesinin ne zaman ve hangi usulle yapılacağının kesinlik kazanmaması tereddüt doğurmaktadır. İadenin pratik ve kısa sürede yapılmasını sağlayacak bir sistem, gecikmeksizin açıklanmalıdır. 5) Vade farkları KDV'ye dahil edilmektedir. Bu durum tüketiciyi etkilemekte , taksitle satışlarda tüketicinin yükü artmaktadır. 6) 1985 yılında yurdumuza gelecek turistler için geçen yıldan bağlantı yapılmıştır. KDV, turizm firmalarımızın önceden ilan ettiği fiyatları etkilemiş ve kurulan bağlantıları tehlikeye sokmuştur. Bu durum dikkate alınarak bu yıla mahsus olmak koşuluyla bir bağışıklık getirilmelidir. 7) İhracat karşılığı ve gümrük vergilerinden muaf olarak yapılan ithalatta KDV matrahı gümrük kapılarında farklı hesaplanmaktadır. CİF değeri yerine gümrüklü değeri üzerinden KDV

Demirel'in yanında yetişmiş olan Turgut Özal da Demirel'den gördüğü gelenekle Odalar Birliği'ne hakim olmak istedi. TOBB'un 1984 yılında yapılan Genel Kurulu'na, ANAP iktidarı 10 bakanla çıkartma yapmıştı. Yapılan kulisler sonucunda, TOBB Yönetim Kurulu'na ANAP'a yakın 2 kişi girdi. TOBB Yönetim Kurulu listesi şu isimlerden oluştu: Mehmet Yazar, Nuh Kuşçulu, Ali Coşkun, Ersin Faralyalı, Nejat Basmacı, Turgut Tokuş, Mustafa Piyale, Mustafa Özhamurcu, Abdurrahman Yavuz. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008)

14 Ağustos 1984 günü Başbakan Turgut Özal'ın başkanlığında "Hükümet-Odalar Birliği Doruk Toplantısı" Başbakanlıkta yapıldı. Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar, toplantıda hükümeti sert bir şekilde eleştirdiği konuşmasında "*4.5 yıldır devam eden istikrar programından tam sonuç alınamadığını, enflasyonun ise endişe verici boyutlara ulaştığını*" söyledi.[6] (**Milliyet**, 15 Ağustos 1984) Ağustos ayındaki hükümet-Odalar Birliği arasındaki gerginlik, Eylül ayında da devam etti. Bu gerginlik, 29 Eylül'de yapılan Odalar Birliği'nin Karadeniz Bölge Toplantısı'na yansımıştı. Karadeniz Bölge Toplantısı'na Başbakan Turgut Özal ve bakanlar davetli oldukları halde katılmayarak, Mehmet Yazar'ı protesto ettiler. (Erel, 1984 (b): 6)

Hükümet-Odalar Birliği arasındaki gerginlik "3. Türk-Amerikan İş Konferansı'na" da yansımıştı. Başbakan Turgut Özal, üretim ve yatırımların rekor düzeyde olduğunu belirtirken; Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar ise yüksek faizlerin, yatırımları yasaklayıcı bir noktaya getirmesinden yakınmaktaydı. (**Milliyet**, 16 Ekim 1984) Hükümete yönelik sert eleştirilerinden dolayı, Mehmet Yazar'ın, Cumhuriyet'in ilanının 61. yıldönümü için TRT'ye yaptığı çekim, Devlet Bakanı Mesut Yılmaz tarafından yayımlatılmadı. (Erel, 1984 (c): 6) Mehmet Yazar, 13 Eylül günü Eskişehir'de yapılan "Odalar Birliği Ekonomik Kurul Toplantısı'nda" da hükümetin ekonomi politikasını sert bir biçimde eleştirmeye devam etti. (**Milliyet**, 14 Eylül 1984) 14 Ağustos 1984 günü Hükümet-Odalar Birliği Doruk Toplantısı'ndan sonra, 16 Ocak 1985'te yaklaşık 4 saat süren "Hükümet-Odalar Birliği Zirvesi" gerçekleşti. Odalar Birliği'nce hazırlanan "Sorunlar-Öneriler" başlıklı rapor Başbakan Turgut Özal'a sunuldu.[7] (**Milliyet**, 17 Ocak 1985)

Yazar'ın Odalar Birliği başkanlığı döneminde, Odalar Birliği, görüşlerine aykırı olan bir yasayla ilgili olarak bir çalışma gerçekleştirmiş ve bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan metin, Mehmet Yazar tarafından Başbakan ve ilgili

---

alınmaktadır. Bu farklılıklar giderilerek uygulamada birlik sağlanmalıdır. 8) Ücretlilere uygulanan fatura karşılığı vergi iadesi bütün gelir vergisi mükelleflerini içerecek biçimde genişletilmelidir. 9) Önceki yıllarda anlaşma yapan müteahhitlere idarenin KDV ödemesi yapması sağlanmalıdır. 10) KDV denetimlerinin eğitimci ve yol gösterici olmasına özen gösterilmelidir. (**Milliyet**, 19 Ocak 1985)

[6] Odalar Birliği'nin, doruk toplantısında Başbakan Özal'a sunduğu "Sorunlar ve Öneriler" adlı paketteki isteklerden bazı şunlardır: * Çiftçilere ve müteahhitlere ödemeler zamanında yapılmalı. *Yedek akçeler vergisiz olarak sermayeye katılabilmeli. *Yüzde 90'lara varan banka kredi maliyetleri düşürülmeli. *Senet protestolarına etkin bir çözüm getirilmeli. *Toplu konut kredilerindeki faizler ve ödeme taksitleri düşürülmeli. * Yüksek faizli devlet tahvili çıkarılmasından vazgeçilmeli. *Kur ayarlamaları, iç ve dış enflasyon farklarını aşmayacak seviyede düzenlenmeli. * DPT teşvik ve uygulama birimi, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmalı. *İşçi çıkarma yasağı ile ilgili karar yeniden gözden geçirilmeli. *Özel sektöre devredileceği söylenen KİT'lerin devri işlemi bir an önce gerçekleşmeli. *Ödenmeyen çek ve senetlerin imza sahiplerine uygulanan cezai müeyyideler arttırılmalı. (**Milliyet**, 16 Ağustos 1984)

[7] Raporda 4 olumsuz, 3 olumlu gelişmeye temas edildi. Rapordaki olumlu gelişmeler şunlardır:1) Büyüme hızı hedefin üzerine çıktı, sanayi kesiminde üretim artışı hedefin aşılmasında en önemli rolü oynadı. 2) İşçi dövizi girdisinde artış sağlandı. 3) Yüksek faiz oranları, özkaynak kullanımını arttırdı.

Rapordaki olumsuz bulunan gelişmeler şunlardır: 1) Enflasyonla mücadelede başarı sağlanamadı, beklenilen sonuçlar elde edilemedi. 2) Yatırımlarda %6'lık hedef %1.5'ta kaldı. Bunda, kamu kesimi yatırımlarındaki gecikmeler rol oynadı. 3) İstihdam sorunu büyüdü, işsizlikle mücadelede elle tutulur sonuçlara varılamadı. 4) Bankalar rasyonel çalışmaya başlayamadı, kredi maliyetleri arttı.

bakanlığa götürülmüştür. Bu görüşler kamuoyuyla da paylaşıldı ve konu hep gündemde tutuldu. Yazar'ın başkanlığı döneminde, Odalar Birliği her ay bir rapor hazırladı ve bu raporlar milletvekillerine, ilgili bürokratlara gönderildi. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008)

Yazar'ın TOBB başkanlığı döneminde, Odalar Birliği tarafından toplantılar[8] düzenlenmiştir. Bu toplantılara, siyasi iktidardan önemli katılımlar olmuş, ekonomik konularda hükümete öneriler sunulmuş, eleştiriler yöneltilmiştir. Bu toplantıların yanı sıra TOBB'un bu dönemde ekonomide ön planda olduğu, hükümetin gerçekleştirdiği yurt dışı gezilere katıldığı görülmektedir.

16 Ocak'taki zirveden sonra Mehmet Yazar, 4 Nisan 1985 günü TOBB Başkanlığı'ndan istifa etti. Yazar, 12 Mayıs 1985'te DYP'ye katıldı. Yazar, 15 Mayıs 1985 günü yapılan DYP Birinci Büyük Kongresi'nde genel başkanlığa aday oldu. Kongrede Hüsamettin Cindoruk 626 oyla DYP Genel Başkanlığı'na seçilirken; Mehmet Yazar 262 oyda kaldı. Daha sonra DYP'den istifa eden Mehmet Yazar, 9 Mayıs 1986'da Hür Demokrat Parti'yi (HDP) kurdu. Kurucular arasında 21 MDP eski milletvekili, Profesör Fahir Armaoğlu, DYP'nin eski genel Sekreteri Refik Sunol, eski DP Bakanlarından Mükerrem Sarol bulunmaktaydı. (Yaşar, 1986: 6) Mehmet Yazar'ın genel başkanı olduğu HDP, 28 Eylül ara seçimlerinde %1.3 oranında oy aldı. Bu sonuçtan sonra HDP, 30 Kasım'da kendini feshederek, ANAP ile birleşme kararı aldı. HDP'li 11 milletvekili 2 Aralık'ta ANAP'a katıldı, (**Cumhuriyet Ansiklopedisi (1981-2000)**, 2003: 166) 1987 seçimlerinde ANAP'tan Meclis'e giren Mehmet Yazar, Turgut Özal ve Yıldırım Akbulut hükümetlerinde Devlet Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı görevinde bulunmuştur. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Yazar (Erişim tarihi: 20.02.2010)

4. SONUÇ

Demokrasi, sivil toplum örgütleri, meslek örgütleri, sendikalar vb. çıkar gruplarının çatışmasının ortaya çıkardığı bir dengedir. Türk siyasetinde, Odalar Birliği'nin de bu denge içinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. TOBB'un kuruluşundan Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığına (27 Mayıs 1979) kadar geçen zaman diliminde, Demokrat Parti ve Adalet Partisi'nin Odalar Birliği'ne hakim olduğu görülmektedir. Süleyman Demirel'in tek başına iktidar geldiği 1965 yılından, Mehmet Yazar'ın TOBB Başkanlığı'na kadar, yalnız Erbakan'ın Odalar Birliği Başkanlığı hariç olmak üzere, TOBB Yönetim Kurulu'nun Adalet Partisi iktidarı tarafından belirlenmesi, AP'nin Odalar Birliği'ndeki hakimiyetinin göstergesidir. AP döneminde (1965-1979 arası) TOBB

[8] Yazar döneminde TOBB tarafından gerçekleştirilen bazı toplantılar sırasıyla şöyledir: Odalar Birliği'nin Akdeniz Bölge Toplantısı'na Maliye Bakanı İsmet Sezgin de katıldı. (**Milliyet** 23 Şubat 1980); Odalar Birliği'nde oda ve borsa başkanları toplantısına, Maliye Bakanı İsmet Sezgin ve Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal da katıldı.(**Milliyet**, 5 Nisan 1980); Odalar Birliği'nin "Genişletilmiş Doğu Anadolu Bölgesi Toplantısı'na" Başbakanlık Müsteşarı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar Vekili Turgut Özal da katıldı. (**Milliyet**, 7 Eylül 1980); 16 Ocak 1981'de Samsun'da Odalar Birliği'nin "Karadeniz Başkanlar Toplantısı" yapıldı. (**Milliyet**, 17 Ocak 1981); Odalar Birliği'nin Ankara'da düzenlediği başkanlar toplantısına Başbakan Yardımcısı Turgut Özal ve Ticaret Bakanı Kemal Cantürk de katıldı. (**Milliyet**, 4 Nisan 1981); 25 Nisan 1981 günü İskenderun'da "Akdeniz Genişletilmiş Odalar Toplantısı" yapıldı. Başbakan yardımcısı Turgut Özal da bu toplantıya katıldı.(**Milliyet**, 26 Nisan 1981); Odalar Birliği'nin İzmir'de yapılan Ege Bölgesi Toplantısı'na Ticaret Bakanı Kemal Cantürk de katıldı. (**Milliyet**, 5 Mayıs 1981); Odalar Birliği, 17 Eylül 1981'de Edirne'de "Marmara-Trakya Bölge Toplantısı'nı" gerçekleştirdi. (**Milliyet**, 18 Eylül 1981); 15 Şubat 1982 günü yapılan "Odalar Birliği Genişletilmiş Ortak Başkanlar Toplantısı'na" Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, Ticaret Bakanı Kemal Cantürk ve Maliye Bakanı Kaya Erdem de katıldı. (**Milliyet**, 16 Şubat 1982); 17 Mayıs 1982'de Malatya'da yapılan Odalar Birliği Bölge Toplantısı'na Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut Özal da katıldı. (**Milliyet**, 18 Mayıs 1982); 16 Ocak 1984 günü yapılan "Odalar Birliği Genişletilmiş Başkanlar Toplantısı'na" Başbakan Turgut Özal, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem de katıldı. (**Milliyet**, 17 Ocak 1984); Odalar Birliği'nin 21 Nisan 1984 günü yapılan "Genişletilmiş Başkanlar Toplantısı'na" Başbakan Turgut Özal da katıldı. (**Milliyet**, 22 Nisan 1984); Odalar Birliği'nin Adana'da yapılan "Genişletilmiş Akdeniz Bölgesi Başkanlar Toplantısı'na" Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral, Tarım Bakanı Hüsnü Doğan da katıldı. (**Milliyet**, 4 Şubat 1985)

Yönetim Kurulu listesi, AP tarafından belirlenirken; Yazar'ın ilk yönetim kurulu listesine müdahale edilmiş, 1984 yılındaki TOBB Genel Kurulu'ndaki kulisler sonucunda ANAP'a yakın 2 kişi listeye girmiş, fakat Yazar, diğer yönetim kurulu listelerini, hiçbir baskı gelmeden oluşturmuştur. Bu gelişme, Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı döneminin, önceki dönemlerden en önemli farklarından biridir. Diğer bir farklılık da Mehmet Yazar'dan önce Odalar Birliği'nde hakim unsur tüccar kesimken; Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı ile sanayici kesimin Odalar Birliği'ne hakim olmasıdır. Mehmet Yazar'ın sanayici kesimi temsilen, Odalar Birliği Başkanlığı'na geldiği görülmektedir.

Mehmet Yazar'ın TOBB Başkanlığı döneminde, Odalar Birliği önceki dönemlerden farklı olarak, tarafsız bir kuruluş haline gelmiş, bir baskı grubu olarak büyük bir aşama kaydetmiş ve önemli bir ekonomik güce ulaşmıştır. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008; Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008)

Mehmet Yazar'ın TOBB Başkanlığı döneminde, Odalar Birliği-siyasi iktidar ilişkisine baktığımızda**,** 12 Eylül sonrası Bülent Ulusu'nun Başbakanlığı'nda kurulan Askeri Hükümet döneminde, Odalar Birliği'nin bir ana muhalefet partisi gibi işlev gördüğü ve alınan ekonomik tedbirlerde, atılan bütün adımlarda önemli bir payı olduğu görülmektedir. 6 Kasım 1983 seçimleriyle iktidara gelen Turgut Özal liderliğindeki ANAP iktidarı döneminde, Odalar Birliği ile ANAP iktidarı arasında bir soğukluk yaşanmış, ilişkiler gerginleşmiştir. Odalar Birliği, Askeri Hükümeti dengeli bir biçimde eleştirirken, ANAP iktidarında ise eleştirilerinin dozunu arttırmıştır. Özal da bu eleştirilerden rahatsız olmuştur. Turgut Özal tarafından, Odalar Birliği'nin gücünün azaltılması için "İhracatçı Sermaye Şirketleri" kurulmuştur. Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği başkanlığı döneminde, TOBB tabanının %50'sinin DYP'de, %30'unun da ANAP'ta olduğu görülmektedir. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008) Bu durum, 1980'ne kadar Demirel'in TOBB'daki hâkimiyetinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akın, K. (2000). *Milli Nizam'dan 28 Şubat'a olay adam Erbakan.* İstanbul: Birey Yayıncılık.

Akşin, S. vd., (2000). *Bugünkü Türkiye (1980-1995) Türkiye tarihi 5*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Arcayürek, C. (1999). *Demokrasi dönemecinde üç adam.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Cansen, E. (4 Haziran 1989). Oyunun kuralı "Demirel ve Özal". *Hürriyet*, s. 4.

Cumhuriyet Ansiklopedisi (1981-2000), (2003). Cilt: 4, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çakır, R. (12 Aralık 1994). Çiller takiyye mi yapıyor?. *Milliyet*, s. 12.

Çakır, R. (2004). Milli Görüş hareketi. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt: 6 İslamcılık, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 545.

Damyan, N. (1997). *Türkiye'de 1980 sonrasındaki parlamenter elitin toplumsal kökenleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirhan, Ç. (1994). *Milli Nizam'dan Refah'a Erbakan nereye Koşuyor?*. İstanbul: Tempo Kitapları.

Demirtepe, Ü. (22 Ekim 1991). Politikacılarımızın röntgeni. *Milliyet*, (Yazı Dizisi: 19-26 Ekim 1991), s. 11.

Dilligil, T. (1994). *Erbakancılık ve Erbakan*. Ankara: Turkish Daily News Matbaa ve Gazetecilik.

Erdoğan, M. (2000). *Demokrasi laiklik resmi ideoloji.* Ankara: Liberte Yayınları.

Erel, T. ((a) 20 Eylül 1984). 400 milyarlık kaynak transferi. *Milliyet*, s. 6.

Erel, T. ((b) 1 Ekim 1984). Öneri seçenek olabilir. *Milliyet*, s. 6.

Erel, T. ((c) 26 Aralık 1984). Cici muhalefete televizyon ödülü. *Milliyet*, s. 6.

Erol, H. (1997). *Türk siyasal partilerinde örgütlenme ve liderler oligarşisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gemalmaz, M. S. (1996). 12 eylül rejimi. *CDTA,* Cilt: 14, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 981.

Melih, H. (Temmuz 1989). Şahsi tutumlarında ve devlet idaresinde Demirel-Özal karşılaştırması. *Doğru Söz*, Yıl: 14, Sayı: 161, s. 22.

Öncü, A. (1984). Cumhuriyet döneminde odalar. *CDTA,* Cilt: 6, İstanbul: İletişim Yayınları. ss.1567-69.

Poyraz, E. (1998). *MNP'den FP'ye ihanetin belgeleri.* Ankara: MK Yayıncılık.

Sakallıoğlu, Ü. C. (1996). Doğru Yol Partisi. *CDTA,* Cilt: 15, İstanbul: İletişim Yayınları. s.1258-59.

Sakallıoğlu, Ü. C. (1996). 1983-1994: Siyasal parti topoğrafyası. *CDTA*, Cilt: 15, İstanbul: İletişim Yayınları. s. 1249.

Teziç, E. (1976). *100 soruda siyasi partiler*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Turgut, H. (1992). *Demirel'in dünyası.* Cilt: 1, İstanbul: ABC Ajansı Yayınları.

TOBB. (1991). *Ticaret ve sanayi odaları ticaret odaları sanayi odaları deniz ticaret odaları ticaret borsaları ve türkiye ticaret, sanayi, deniz ticaret odaları ve ticaret borsaları birliği kanunu ve tüzüğü*. Ankara: TOBB Yayını.

TOBB. (1992). *1991-1992 faaliyet raporu*. Ankara: TOBB Yayını.

Ural, İ. (1987). *Yıkılan değerler.* Ankara: Sevilay Matbaası.

Yalçın S. (1994). *Hangi Erbakan.* Ankara: Başak Yayınları.

Yaşar, M. (10 Mayıs 1986). Yazar'la yeni ufuklara. *Yeni Asır*, s. 6.

Yaşar, M. (1990). *Paşalar politikası*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Yıldız, A. (26 Mayıs 1969). İşin içyüzü "İki AP'linin mücadelesi". *Milliyet*, s. 11.

Yiğit, E. (27 Mayıs 1979). Hasta ekonomiye Kayseri reçetesi. *Tercüman*, s. 7.

http://www.tobb.org.tr/yonetim/eskibaskanlar.php (Erişim tarihi 21.07.2008)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Yazar (Erişim tarihi: 20.02.2010)

Röportajlar

İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008.

Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008.

Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008.

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 23
Haziran 2010
ss.129-139

Hüseyin ÇAVUŞOĞLU

26.01.1977'de İzmir'de doğdu. Lisans eğitimini, Ege Üniversitesi Klasik Arkeoloji bölümünde yaptı. 2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim dalında yüksek lisansını, 2009'da DEÜ SBE Tarih Anabilim dalında doktorasını tamamladı.